

PRAWO AUTORSKIE A TECHNOLOGIA INFORMACYJNA – krótki przewodnik dla nauczycieli

Dorota Janczak

Postęp techniczny ostatnich lat spowodował istną rewolucję w zakresie obrotu dobrami intelektualnymi. Zmieniły się sposoby tworzenia dzieł, ich utrwalania, rozpowszechniania oraz odbioru. Nowe technologie przyniosły nowe możliwości, ale też nowe problemy i zagrożenia.

Niestety prawo nie nadąza za rozwojem techniki. Sztandarowym tego przykładem jest Internet. W polskim systemie prawa nie istnieją szczegółowe rozwiązania dotyczące bezpośrednio Internetu.¹

Wszyscy wiemy, że naruszanie praw autorskich odbywa się w skali globalnej. Często jest świadome, ale czasem związane z niewiedzą, bo różnica między korzystaniem z cudzej własności intelektualnej a przywłaszczeniem jej jest bardzo płynna. Skopiowanie cudzego dzieła i opatrzenie go swoim nazwiskiem jest bardzo proste i szybkie, zwykle też trudne do wykrycia. Jest właściwie anonimowe i wydaje się bezkarne, a przynosi czasem duże korzyści.

W związku z nieskutecznością regulacji prawnych, dobrym sposobem walki z problemem przywłaszczenia sobie cudzej własności intelektualnej może być promowanie właściwych postaw, wychowywanie społeczeństwa.

Ważną rolę w tym procesie mogą i powinni odegrać nauczyciele i wychowawcy. To oni właśnie są w stanie uświada-

niać młodemu pokoleniu szkodliwość naruszania prawa autorskiego, upowszechniać zdrowe moralnie działania i jednocześnie stanowić wzór prawidłowego postępowania.

Będą mogli podołać temu zadaniu pod warunkiem, że ich wiedza na temat prawa autorskiego będzie rzetelna. Oczywiście, nikt nie oczekuje, aby każdy nauczyciel stał się ekspertem w tej dziedzinie. Chodzi o to, by znał podstawowe zagadnienia i zasady tego prawa, by mógł wyczuć granicę między korzystaniem z cudzej własności, a przywłaszczeniem jej.

Celem mojej pracy jest krótkie zaprezentowanie głównych zagadnień związanych z prawem autorskim, poczynając od przedstawienia najważniejszego pojęcia tego prawa – utworu.

Utwór – fundamentalne pojęcie prawa autorskiego

Przedmiot prawa autorskiego – utwór, o każdym przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia. Definicja ta obejmuje serwisy WWW, pojedyncze strony i znajdujące się na nich treści, pracę dyplomową, program komputerowy, zdjęcie, artykuł, hasło reklamowe, utwory muzyczne, filmy, książki...

Wyłączone spod ochrony są znaki i symbole państwowe, dotyczące samorządu

terytorialnego (np. herby miast) akty normatywne (kodeksy, ustawy, rozporządzenia).

Przedmiotem prawa autorskiego nie stanowią także proste informacje prasowe (informacje o wypadkach, prognoza pogody, repertuar kin i teatrów, kursy walut), czyli informacje ograniczone do powiadomienia o zaistnieniu jakiś faktów niebędące komentarzem tychże. Według J. Sobczaka² bezsporne jest, iż także utwory fotograficzne mające informacyjny charakter nie są chronione prawem autorskim, mimo, że są one utworami w rozumieniu tego prawa (problemem może okazać się ocena, czy dane zdjęcie tylko informuje o wydarzeniu, czy zawiera już elementy komentarza, twórczego podejścia do fotografowanego faktu).

Utwór rozumiany jest jako dobro niematerialne. Tak pojmowany utwór należy odróżnić od przedmiotu materialnego, na jakim został utrwalony i za pomocą którego można się z nim zapoznać.

W stosunku do przedmiotu materialnego, na którym utrwalono utwór znajdują zastosowanie ogólne przepisy prawa cywilnego (głównie prawo rzeczowe oraz zobowiązań). Natomiast do „utworu” rozumianego jako dobro niematerialne zastosowanie znajdują głównie przepisy prawa autorskiego.³

² J. Sobczak: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2002.

³ „Utwór” – podstawowe pojęcie prawa autorskiego (w:) www.prawnik.net.pl/pwi/faq.htm

¹ Agata Bobeł, Ewa Lisówna: Publikacje internetowe, (w:) www.chip.pl/archiwum/article.11673.html 2000.09.19

Warto zwrócić uwagę na specyficzny przypadek dzieła podlegający ochronie na podstawie ustawy o ochronie baz danych i ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Baza danych, czyli zbiór informacji (np. książka kucharska, telefoniczna, lista uczestników wycieczki, czy wybór zdjęć) zgromadzonych według metody opracowanej przez autora, jest chroniona, bez względu na to, czy materiały, które zawiera są objęte taką ochroną, czy nie (np. akty prawne).

W polskim prawie utwór jest chroniony od momentu przedstawienia go choćby jednej osobie poza twórcą, niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności. Twórca nie musi oznaczać swojego dzieła jakąkolwiek adnotacją, zastrzeżeniem, czy dokonywać rejestracji utworu.

Zasadą w prawie autorskim jest, iż z utworu może korzystać lub nim rozporządzać tylko osoba uprawniona. Zwykle jest to sam twórca lub osoba, która nabyła określone prawa majątkowe, lub na rzecz której ustanowiona została licencja. Jednak od tej reguły istnieją wyjątki, dzięki którym osoba w żaden sposób nieuprawniona do określonego utworu może z niego korzystać w oznaczonym zakresie.⁴

Autor – podmiot prawa autorskiego

Podmiotem prawa autorskiego może być każda osoba, niezależnie od tego, czy posiada zdolność do czynności prawnych, czyli także nieletnia, czy ubezwłasnowolniona. Wprawdzie zdolność taką ma ktoś, kto skończył trzynaście lat, ale nie oznacza to, że utwory stworzone przez młodsze dziecko nie są objęte ochroną. Oznacza to tylko, że rozporządzać nimi będą, w imieniu osoby nieletniej, rodzice jako przedstawiciele ustawowi.

Autorskie prawa osobiste i majątkowe

Następnym ważnym zagadnieniem są prawa autora. Dzielią się one na prawa osobiste i majątkowe.

Autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem. W szczególności chronią prawo do autorstwa utworu; oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo; nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania; decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności oraz nadzoru nad sposobem korzystania z utworu.

Autorskie prawa majątkowe wyrażają się w wyłącznym prawie twórcy do korzystania i rozporządzania utworem, oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu przez inne osoby. Mogą one być przeniesione na inny podmiot w drodze dziedziczenia lub umowy.

Umowa o przeniesienie praw autorskich polega na tym, że przenoszący prawa autorskie wyzbywa się całkowicie władztwa nad tymi prawami na rzecz nabywcy(...) Umowa licencyjna natomiast polega na zezwoleniu na korzystanie z utworu w oznaczonym zakresie. Tak więc licencjodawca nie może rozporządzać prawami autorskimi – może jedynie korzystać z utworu.⁵

Przykładem zawierania umowy licencyjnej jest sytuacja kupna programu komputerowego. Nabywamy wtedy licencję, na mocy której uzyskujemy tylko prawo do użytkowania konkretnej kopii danej aplikacji. Nie stajemy się właścicielami samego programu, a dokładne warunki korzystania z oprogramowania określone są w umowie licencyjnej.

W przypadku utworów pracowniczych ustawa przewiduje pochodne nabycie majątkowych praw autorskich przez pracodawcę (art. 12). Chodzi tu o sytuację,

gdzie działalność twórcza prowadzona jest w ramach wykonywania pracowniczych obowiązków. Pracodawca nabywa majątkowe prawa do takich utworów w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron.⁶

Jeśli mamy do czynienia z dziełem stworzonym wspólnie przez kilku autorów prawa autorskie mają wszyscy współtwórcy. Jeśli jest to utwór zbiorowy (np. multimedia, encyklopedie, czasopisma) to prawa autorskie należą do wydawcy lub producenta.

Ograniczenie monopolu twórców

Aby nie tworzyć prawa martwego i jednocześnie zachować właściwą równowagę między prywatnym interesem twórców a interesem publicznym wprowadzono pewne ograniczenia w zakresie monopolu autorskiego. Chodzi tu o zapewnienie możliwości wykorzystania dóbr chronionych w celu wspierania rozwoju nauki, swobodnego przepływu informacji, ochrony nauczania oraz prawa do krytyki.

Ograniczenia, o których mowa wyżej, są zawarte w przepisach mówiących o dozwolonym użytku – osobistym i publicznym, a odnoszą się tylko do praw majątkowych przysługujących podmiotom autorsko uprawnionym. W pewnych przypadkach pozbawiają te podmioty prawa do decydowania o sposobie wykorzystania utworu, a często także prawa do wynagrodzenia z tego tytułu.

Korzystając z tego wyjątku nie wolno jednak zapomnieć o więzi, jaka łączy twórcę z jego dziełem, więzi, którą chronią autorskie prawa osobiste. Według nich niedopuszczalne jest wykorzystanie utworów jeszcze nierozpowszechnionych, zmiana ich treści, czy formy, zawsze powinniśmy też podawać informacje na temat twórcy (jeśli są udostępnione) i źródła, z jakiego czerpaliliśmy.

Innym warunkiem, którego należy przestrzegać przy korzystaniu z dozwolonego

⁴ Kiedy możesz korzystać z cudzego utworu bez umowy? (w:) www.e-prawnik 16.12.03

⁵ Umowy o przeniesienie praw autorskich oraz umowy licencyjne (w:) www.e-prawnik. 2003.12.16

⁶ J. Janas „Kierunki zmian polskiego prawa autorskiego...” Poznań 2002 (w:) VaGla.pl, „Prawo i Internet”; s.42.

użytku jest nienaruszanie normalnego korzystania z utworu, brak godzenia w słuszne interesy twórcy (art. 35). Wszelkie wątpliwości, jakie mogą się zrodzić przy zastosowaniu tego wyjątku w prawie autorskim, należy interpretować na korzyść twórcy, a w żadnym wypadku rozszerzająco.

Dozwolony użytek osobisty

Ustawodawca zdaje sobie sprawę, że bezwzględny obowiązek uzyskiwania zgody autora na każdorazowe korzystanie z utworu oraz uiszczanie stosownego wynagrodzenia byłoby nie tylko nieprzestrzegane, ale również niemożliwe do kontrolowania i egzekwowania (byłoby absurdem zwracanie się o zgodę do autora za każdym razem, gdy chcemy posłuchać jego piosenek z przyjaciółmi lub nagrać piosenkę z radia).⁷ Stąd zgodnie z art. 23 w ramach dozwolonego użytku osobistego osoba nieposiadająca praw do dzieła może z niego korzystać dla własnych, prywatnych potrzeb (jeśli utwór jest już rozpowszechniony), w kręgu osób pozostających w związku osobistym (rodzina) i pozostających w stosunku towarzyskim (koledzy).

Dozwolony użytek prywatny dotyczy wszelkich sposobów korzystania z utworu (np. zwielokrotnienie), bez ograniczenia celów, jakim ma służyć (np. rozrywkowe, naukowe, kolekcjonerskie). Korzystanie takie nie może być jednak źródłem zysku (np. płatne seanse, odsprzedawanie kopii płyt). Możemy za to obejrzeć film w kręgu przyjaciół, skopiować na płytę utwory muzyczne w formie mp3 i pożyczyć komuś z rodziny, zrobić kserokopię artykułu, czy strony z podręcznika i umieścić ją w domowym archiwum, wypożyczyć książki osobom, z którymi mamy stały kontakt towarzyski.

Oczywiście, w ramach dozwolonego użytku osobistego nie jest możliwe skopiowanie artykułu, zdjęcia czy pliku mp3 i umieszczenie go na własnej stronie internetowej. Utwór dostępny

jest wtedy dla znacznie szerszego kręgu osób niż określony w ustawie.

Uwaga – dozwolony użytek nie dotyczy programów komputerowych. Nie można ich pożyczać znajomym, czy kopiować dla członków rodziny (wolno jednak wykonać kopię bezpieczeństwa pod warunkiem, że jednocześnie będziemy korzystać tylko z jednego nośnika: z oryginałem lub z kopią).

Korzystanie z utworów w ramach dozwolonego użytku nie zobowiązuje do uiszczania należności z tego tytułu, choć nie znaczy to, że jest zupełnie bezpłatne. Opłata ukryta jest w cenie urządzeń i nośników służących kopiowaniu i wynosi do 3% kwoty należnej ze sprzedaży, a jest pobierana na rzecz twórców przez organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

Dozwolony użytek publiczny

Kolejne ograniczenie monopolu autorskiego stanowią przepisy dozwolonego użytku publicznego. O ile dozwolony użytek prywatny jest dla niektórych raczej reakcją na niedoskonałości rynku, dozwolony użytek publiczny jest wyjątkiem chroniącym fundamentalne prawa (w szczególności swobodę wypowiedzi, prawo do informacji) oraz interes publiczny (np. edukację, naukę i kulturę).

Dozwolony użytek publiczny obejmuje m.in. prawo przedruku, prawo cytatu oraz specjalne uprawnienia bibliotek, archiwów i szkół.

Prawo przedruku

Prawo do rozpowszechniania w celach informacyjnych stosuje się tylko w stosunku do materiałów dotyczących aktualnych wydarzeń i wypowiedzi. Przedruk może być dokonany jedynie z zachowaniem integralności utworu. Zawsze podaje się twórcę i źródło przedruku.

Do materiałów mogących być przedmiotem przedruku należą rozpowszechnione sprawozdania o aktualnych wydarzeniach; rozpowszechnione, aktualne artykuły i wypowiedzi na tematy poli-

tyczne, gospodarcze lub religijne (chyba, że wyraźnie zastrzeżono, że dalsze rozpowszechnianie jest zabronione); rozpowszechnione, aktualne wypowiedzi i fotografie reporterskie; przeglądy publikacji i utworów rozpowszechnionych; mowy wygłoszone na publicznych zebraniach i rozprawach (nie można jednak publikować zbiorów mów jednej osoby); krótkie streszczenia rozpowszechnionych utworów.

Prawo do rozpowszechniania w celach informacyjnych nie narusza jednak prawa twórcy do wynagrodzenia. Przysługuje mu ono, mimo że rozpowszechnianie następuje bez jego zgody i najczęściej wiedzy.⁸

Przypomnijmy jeszcze, że podmiotu prawa autorskiego nie stanowią „proste informacje prasowe”. Korzystając z nich, nie złamiemy prawa autorskiego, choć możemy naruszyć inne przepisy prawa, np. ustawę o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Prawo przedruku ma zastosowanie w publikacjach rozpowszechnianych w prasie, radiu lub telewizji. Niestety Internet nie należy do żadnego z tych mediów. Przedruk w sieci będzie możliwy tylko na stronach będących elektronicznymi periodykami (choć według niektórych prawników nie jest to możliwe: strony WWW rozpowszechniające materiał prasowy w sposób periodyczny, należą do prasy tylko w szerokim znaczeniu).

Prawo cytatu

Przytaczanie urywków rozpowszechnionych utworów i drobnych utworów w całości jest możliwe, jeśli jest uzasadnione wyjaśnieniem lub analizą krytyczną (na przykładzie fragmentu jakiegoś utworu wyrażamy własne zdanie), prawami gatunku (np. wykorzystanie fragmentu utworu przy tworzeniu karykatury czy parodii), nauczaniem (fragmenty utworów umieszczone w gazecie szkolnej). Cytowane urywki powinny mieć związek z własną twórczością cytującego i być

⁷ Anna Karolina Kamińska: Zasady i granice dozwolonego użytku prywatnego, (w:) <http://www.prawnik.net.pl/pwi/faq.htm>

⁸ J. Sobczak: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2002, s. 146

uzasadnione przez konkretny cel, który ma zostać osiągnięty, powinny tworzyć samoistną całość z resztą dzieła.

Zezwala się także na zamieszczanie w celach dydaktycznych i naukowych rozpowszechnionych drobnych utworów w podręcznikach i wypisach, ale twórcom tak przytaczanych utworów przysługuje już wynagrodzenie.

Tak więc, dzieło, w ramach którego umieszcza się cytaty z cudzej twórczości, musi być samodzielny, stanowiącym przedmiotem prawa autorskiego utworem, jeśli brak własnej twórczości, to brak również uzasadnienia dla ograniczania cudzych praw autorskich. Opublikowanie całego cudzego artykułu z własnym bardzo krótkim podsumowaniem nie mieści się więc w ramach dozwolonego cytatu, a co najwyżej może podlegać zasadom rządzącym przedrukiem.⁹

Przy korzystaniu z cytatu nie możemy zapomnieć o konieczności wymienienia twórcy i źródła, z którego czerpaliśmy. Podajemy nie tylko tytuł i informacje o autorze, ale również nazwę wydawcy i rok wydania, a w przypadku strony internetowej adres i datę odczytania.

Dozwolone jest także publiczne nieodpłatne wykonywanie na żywo utworów literackich, muzycznych i słowno-muzycznych, jeżeli nie łączy się z tym osiągnięcie korzyści majątkowych, a odbywa się np. w czasie okazjonalnych uroczystości szkolnych (art.31p.a.p.p.).

Uprawnienia, instytucje o charakterze oświatowym i ośrodków informacyjnych

Szkoły, biblioteki, archiwa, ośrodki informacji w związku ze swoją szczególnie ważną rolą społeczną posiadają szereg przywilejów. Opisują je przepisy zawarte w art. 27, 28 i 30 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

Instytucje naukowe i oświatowe mogą, w celach dydaktycznych lub prowa-

żenia własnych badań, korzystać z opublikowanych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów utworu. Materiały zwielokrotnione w celach dydaktycznych mogą być wykorzystywane jedynie nieodpłatnie.

Biblioteki, archiwa i szkoły mogą nieodpłatnie udostępniać, w zakresie zadań statutowych, egzemplarze opublikowanych utworów (książki, czasopisma, filmy, nagrania i wideogramy do wypożyczenia w bibliotece szkolnej), fragmenty tekstów umieszczone w gazetce szkolnej w wersji drukowanej¹⁰ czy pomocach dydaktycznych wykorzystywanych na lekcjach.

Mimo, że ustawa nie wspomina o sporządzaniu zapisów digitalnych utrwalanych w pamięci komputera, należy przyjąć, że licencja ustawowa (dozwolony użytek) obejmuje również tę formę zwielokrotnienia utworów. Dozwolone powinno być również wykonywanie kopii cyfrowych i udostępnianie ich w wewnętrznych, zamkniętych sieciach bibliotecznych, oczywiście w granicach określonych daną postacią licencji. Natomiast wprowadzenie takich kopii do powszechnie dostępnej sieci będzie już naruszać normalne korzystanie z utworu i godzić w interesy twórcy.¹¹

Oznacza to, że dozwolone jest np. tworzenie multimedialnych prezentacji, które zawierają cudze utwory (zdjęcia, filmy, animacje, muzykę) i wykorzystywanie ich, jako pomocy dydaktycznych na zajęciach w szkole czy też udostępnienie w bibliotece szkolnej (za zgodą autora, ponieważ nie są rozpowszechnione). Zabronione będzie jednak rozpowszechnianie takich prac w Internecie (jeśli nie otrzymaliśmy na to zgody autorów wszystkich użytych w prezentacji dzieł).

Jak już była o tym mowa, dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słu-

ne interesy twórcy. To bardzo ogólne sformułowanie, jednak wskazują nam kierunek, w jakim powinniśmy interpretować przepisy prawa autorskiego. Jeżeli więc nie jesteśmy pewni, że dany sposób korzystania z utworu mieści się w granicach którejś z form dozwolonego użytku, lepiej z niej zrezygnować. Dozwolony użytek ma charakter wyjątku od zasady, w żadnym wypadku więc nie można „dointerpretowywać” sobie jego kolejnych postaci, a zawsze należy zachować zwykły umiar i rozsądek.¹²

Rozpowszechnienia utworów na stronach internetowych www

Wydawałoby się, że wykorzystanie na stronach internetowych stworzonych przez siebie dzieł nie wiąże się z żadnymi ograniczeniami. Niestety, i w tym przypadku jesteśmy związani pewnymi przepisami prawa.

Przy rozpowszechnianiu fotografii naszego autorstwa musimy pamiętać o ochronie wizerunku osób, które się na nich znajdują.

Wizerunek określonej osoby jest dobrem osobistym i z tej racji podlega ochronie na podstawie art. 23 i 24. k.c.¹³

Chcąc rozpowszechniać wizerunek czyjejś osoby, należy uzyskać jej zezwolenie, chyba, że zapłaci się za pozowanie. Jeśli chodzi o dzieci i nieletnią młodzież (ich wizerunek podlega szczególnej ochronie), zgodę wyrażają rodzice lub opiekunowie prawni.

Nie wymaga zezwolenia rozpowszechnianie wizerunku osoby powszechnie znanej, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych, społecznych i zawodowych. Nie wymaga także zezwolenia rozpowszechnianie wizerunku osoby, jeżeli wizerunek ten stanowi jedynie szczegółowości takiej, jak zgromadzenie, krajozobraz, publiczna impreza.¹⁴

⁹ Formalne uchybienia w funkcjonowaniu organizacji pozarządowych w Polsce (w:) www.batory.org.pl/praw/formal.htm

¹⁰ patrz: Zdaniem prawnika (w:) Komputer Świat nr 20 z 2001 r, s. 18

¹¹ J. Barta, R. Markiewicz: Miasto bezprawa XX wieku? (w:) Rzeczpospolita (Prawo co dnia) 1997/11/12

¹² Zbigniew Okoń: Swobodne używanie (w:) www.pckurier.pl/webmaster/okon/uzYTEK.html

¹³ J. Sobczak: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2002, s.210

¹⁴ J. Sobczak: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2002, s.203

W praktyce oznacza to, że np. na szkolnej stronie internetowej możemy umieszczać zdjęcia z wycieczek klasowych, czy uroczystości szkolnych i to zarówno te, na których pojawią się nauczyciele, uczniowie, jak i te przedstawiające gości pełniących funkcje publiczne (oczywiście, postępując zgodnie ze wskazaniem to wymienianymi).

Można także, fotografując park, fotografować parę starszków odpoczywających na ławce czy młodych ludzi całujących się na tle fontanny.¹⁵ Jednak w przypadku osób, które nie są powszechnie znane, niedopuszczalne jest takie wykadrowanie zgromadzenia, czy krajobrazu, że zostanie naruszone ich prawo do prywatności.

Przy publikowaniu np. zdjęć z wycieczek szkolnych może pojawić się kolejny problem – zezwolenia na fotografowanie obiektów, rozumianych przez prawo autorskie jako utwory.

Prawo autorskie zezwala na rozpowszechnianie utworów wystawionych na stałe na ogólnie dostępnych drogach, ulicach placach lub w ogrodach jednakże nie do tego samego użytku (art. 33 pkt 1 pr. aut.). Dzięki temu zezwoleniu, bez obaw możemy na stronie internetowej umieszczać reportaże z wypraw uczniów ukazujące wystawione w miejscach publicznych dzieła, takie jak zabytki, budynki ciekawe pod względem architektonicznym, pomniki, kościoły czy chociażby przydrożne kapliczki.

Przepis ten nie upoważnia jednak do rozpowszechniania utworów znajdujących się we wnętrzach budynków, choćby nawet były one dostępne publicznie (np. nie można rozpowszechniać fotografii rzeźby stojącej w holu banku).¹⁶ Utwory wystawione w muzeach, galeriach, czy wystawach wolno rozpowszechniać tylko w katalogach i wydawnictwach publikowanych dla promocji tych dzieł, a także w sprawozdaniach w aktualnych

wydarzeniach w prasie i telewizji, jeśli będzie to uzasadnione celem informacji – nie dotyczy to rozpowszechniania tych utworów na stronach internetowych.

Jak sobie radzić, gdy treść własnej strony WWW chcemy ozdobić lub, co ważniejsze, zilustrować ciekawymi rysunkami, zdjęciami, dźwiękami, czy filmami, ale niestety nie mamy odpowiednich w swoim archiwum?

Jeżeli zapożyczenie z cudzego utworu nie mieści się w granicach dozwolonego użytku (a tak będzie w tym przypadku), należy uzyskać zgodę podmiotu autorsko uprawnionego do tego dzieła. Twórcy (lub innemu podmiotowi uprawnionemu) wykorzystywanego utworu przysługuje prawo do wynagrodzenia, z którego może zrezygnować, jeżeli strony ustalą to we wzajemnym porozumieniu (zwykle „prywatni” twórcy udostępniają swoje materiały „za darmo”, jeśli mają służyć celom edukacyjnym).

Chcąc wykorzystać jakiś utwór na własnej stronie WWW, musimy najpierw dowiedzieć się, do kogo należą autorskie prawa majątkowe do danego dzieła. W związku z tym, że można je przenosić, podmiotem tych praw niekoniecznie jest sam twórca. Musimy się też liczyć z tym, że osoba, która rozpowszechnia utwór w Internecie, korzysta z niego jedynie na podstawie licencji, bez możliwości sublicencjonowania, może też używać go nielegalnie. W każdym z tych przypadków dotarcie do uprawnionego do dzieła może być utrudnione, czy nawet niemożliwe. Pamiętajmy jednak, że nie zwalnia nas to z obowiązku uzyskania zgody na rozpowszechnianie utworu.

Korzystając z materiałów pobranych ze stron internetowych, należy być bardzo ostrożnym. Trzeba się upewnić, czy prawa autorskie utworu, który zamierzamy wykorzystać należą do osoby, która udzieliła nam licencji na jego rozpowszechnianie. Choć w sytuacji pozyskania utworu z wadą prawną odpowiedzialność spada na tego, kto udostępnił utwór bezprawnie.

Na szczęście, w Internecie można znaleźć bezpieczne serwisy, które udostępniają utwory (zdjęcia, kliparty, czcionki, ikony itd.) do rozpowszechniania w celach niekomercyjnych. Na takich stronach umieszczona jest umowa licencyjna określająca warunki korzystania z oferowanych dzieł. Decyzja na skorzystanie z propozycji danego serwisu jest równoważna z przystaniem na warunki określone w umowie.

Podsumowanie

Jakie warunki muszą być spełnione, aby prawo było przestrzegane? Pierwszym, niezbędnym elementem jest znajomość odpowiednich przepisów. Następnym, umiejętnością poprawnego ich interpretowania (z tym mogą mieć problemy nawet prawnicy) lub przynajmniej rozpoznawania sytuacji, gdy najlepszym rozwiązaniem jest wstrzymanie działań i szukanie porady prawnej.

Kolejnym, niezbędnym elementem jest chęć postępowania według określonych w prawie zasad. Może być motywowana zewnętrznie – poprzez straszenie sankcjami, lub wewnętrznie – spotkamy ją u ludzi dojrzałych moralnie, takich, którzy wierzą, że proponowany system, choć nie jest idealny, wprowadza ład, ma sens i niesie ze sobą korzyści dla całego społeczeństwa.

Oczywiście, celem nauczycieli jest wzbudzanie u swoich uczniów tej wewnętrznej, dojrzałej, dobrej woli przestrzegania prawa.

Gdzie znaleźć informacje na temat prawa autorskiego?

Prawo autorskie w literaturze:

Barta J., Markiewicz R. (red.) „Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych”, Warszawa 1995
 Barta J., Markiewicz R. „Prawo autorskie”;
 Matlak A. „Prawo autorskie w społeczeństwie informacyjnym” 2004;
 Sobczak J.: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2002

¹⁵ J. Sobczak: Prawo autorskie i prawa pokrewne, Warszawa 2002, s.209

¹⁶ E. Trapie (w:) J. Barta R. Markiewicz (red.): Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Warszawa 1995, s.212

Prawo autorskie w sieci:

www.e-prawnik.pl – prawo cytatu; użytek prywatny; publiczne wykonywanie opublikowanych utworów; rozpowszechnianie utworów wystawionych publicznie; WWW.chip.pl w dziale archiwum oraz w odpowiedziach na listy czytelników: program komputerowy a pracodawca; licencje; rozpowszechnianie, publikacja a wielokrotnianie; ochrona stron WWW; prawo cytatu; WWW.komputerswiat.pl w dziale odpowiedzi na listy czytelników: licencje; autorskie prawa

osobiste i majątkowe, użytek osobisty; prawo cytatu; utwór; ochrona wizerunku; zdolność do czynności prawnych; www.prawnik.net.pl – ustalenie utworu; dozwolony użytek; prawo przedruku; proste informacje prasowe; umowa licencyjna; tłumaczenia; www.pckurier.pl/webmaster/2000/czerwiec/okon/uzytek.html Zbigniew Okoń „Swobodne używanie” – dozwolony użytek; www.pckurier.pl/webmaster/2000/styczen/okon/cyberprawo.html Zbigniew Okoń „Cyberprawo” – utwór; multimedia; dozwolony użytek;

www.patentmen.pl/roz7-2.html – Alina Domańska-Baer „Problemy prawa autorskiego – jak zgodnie z prawem korzystać z utworu osób trzecich” <http://nowemedia.home.pl/nuke/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=14&page=1> i – Janusz Kolczyński „Cyfrowe” pola eksploatacji w znowelizowanym prawie autorskim – dozwolony użytek; biblioteki; instytucje oświatowe; bazy danych; www.vagla.pl serwis prawo i Internet www.prawo.hoga.pl serwis prawny

Autorka jest pracownikiem dydaktycznym Ośrodka Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie.

Autopoprawka w interesie nauczycieli

Ministerstwo Edukacji i Nauki, reagując na postulaty środowiska nauczycielskiego, przygotowało w trybie pilnym projekt autopoprawki rządowej do projektu ustawy o zmianie i uchyleniu niektórych upoważnień do wydawania aktów prawnych (druk nr 299).

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2003 r. Nr 118, poz. 1112 z późn. zm.) w art. 72 ust.1 stanowi, iż niezależnie od przysługującego nauczycielowi i członkom jego rodziny prawa do świadczeń z ubezpieczenia zdrowotnego, organy prowadzące szkoły przeznaczają corocznie w budżetach odpowiednie środki finansowe z przeznaczeniem na pomoc zdrowotną dla nauczycieli korzystających z opieki zdrowotnej. Uprawnienie to dotyczy zarówno nauczycieli aktualnie zatrudnionych, jak i otrzymujących emeryturę bądź rentę. Przepis ten nie precyzuje form, w jakich nauczycielom może być udzielana pomoc ze środków przeznaczonych na ten cel. Możliwe jest wobec powyższego np. dofinansowanie kosztów przejazdu do lekarza, zakupu leków, przyznawanie zapomóg lub zasiłków w przypadku długotrwałej choroby.

Przedłożony Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 5 grudnia 2005 r. projekt ustawy o zmianie i uchyleniu niektórych upoważnień do wydawania aktów prawnych (druk nr 299) w art. 5 pkt 4 **uchylał art. 72 ustawy – Karta Nauczyciela** oraz w art.5 pkt. 2 i pkt. 3 **upoważnienie zawarte w art. 34 ust. 3 ustawy – Karta Nauczyciela** (określenie wykazu prac wykonywanych w warunkach szkodliwych dla zdrowia). Obecnie proponuje się pozostawienie tego upoważnienia. Zagadnienie regulowane w tym przepisie ma charakter merytoryczny, w związku z czym ewentualne rozstrzygnięcia w tej sprawie powinny być dokonane w trybie innych zmian w ustawie – Karta Nauczyciela, w kontekście szerszej analizy uprawnień i statusu nauczycieli.

Przeprowadzone konsultacje społeczne w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie i uchyleniu niektórych upoważnień do wydawania aktów wykonawczych wyraźnie wskazały, iż brak jest społecznej akceptacji dla uchylenia art. 72 ustawy – Karta Nauczyciela i może być utożsamiane z dążeniem do pogorszenia sytuacji finansowej i zdrowotnej tej grupy zawodowej. Swój sprzeciw wyraziły także związki zawodowe zrzeszające nauczycieli, a zwłaszcza Sekcja Krajowa Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność”.

Projektowana regulacja pozwoli organom prowadzącym szkoły dodatkowo określić rodzaj świadczeń przyznawanych ze środków na pomoc zdrowotną dla nauczycieli oraz warunki i sposób ich przyznawania.

Rzecznik prasowy Ministra Edukacji i Nauki
Mieczysław Grabianowski